

Мараб'ян К. А.,
аспірантка,
Херсонський державний університет
kovalenko571katia@mail.ru

ПРИРОДНІ СТИХІЇ ЯК КОМПОНЕНТ ЛІНГВОСЕМІОТИЧНОГО ПРОСТОРУ ФРАНЦУЗЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ДІТЕЙ

Постановка проблеми. У мовознавчих розвідках останніх років увага до форм існування лінгвокультурної інформації зумовлює спроби дослідити мовні одиниці на предмет особливостей фіксації ними культурно значущих явищ і характеристик буття [1]. Сучасна лінгвосеміотика оперує поняттям лінгвосеміотичного простору, який використовується у дослідженні різноманітних феноменів “омовлення” дійсності з метою вивчення індивідуальних і етнонаціональних особливостей концептуалізації світу та передачі інформації [6; 7; 8; 3; 2].

Відомо, що людина живе у світі символів та значень. Така семіотизація навколишнього світу зумовлена тим, що життєдіяльність як окремої людини, так і всієї етнокультурної спільноти пов'язана з накопиченням та впорядкуванням знань, отриманих шляхом пізнання дійсності. При цьому відмітимо активну роль самої людини в процесі семіотизації світу, оскільки саме вона у своїй креативній діяльності створює знаки та їх значення. Етнокультурна свідомість також структурована семіотичними системами, що існують окремо від психіки окремих членів певної лінгвокультурної спільноти. Отже, знання є своєрідним кодексом, набором переконань, ідеалів та цінностей, правил і норм, особливою системою поглядів на світ [4, 161].

Прослідковуємо ціннісне значення для французького етносу космологічних текстів лічилок, коліскових, загадок та казок. Усе, що оточувало людину, звертало на себе увагу та збуджувало фантазію: небо, зорі, сонце, місяць, дощ і хмари, вітер, грім і блискавка, зміна дня і ночі, зими й літа, світла й темряви, – усе це стало першоджерелом народної творчості з її наївною філософією й символікою, знайшовши відображення в системі міфологічних образів, що характеризується багатоманітними аналогіями, паралелями, тотожностями в різножанровій структурі фольклорних творів з вічними “діючими особами” вітру, сонця, зірок і неба, води й вогню.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні десятиліття вивчення складової лінгвосеміотичного простору твору посіло чи не основні позиції в лінгвістиці. Важливим є внесок у вивчення даної теми відомих вчених у галузі міфології та символіки (Денисова С. П., Еко У., Маковський М. М., Мелетинський Е. М.), лінгвосеміотики (Греймас А. Ж., Берtrand Д., Курте Ж., Леві-Строс К.), етнолінгвістики (Єрмоленко С. Я., Залевська А. А.), психолінгвістики (Леонтьєв А. Н., Уфимцева Н. В.), філософії (Степанов Ю. С.), фольклористики (Пропп В. Я.).

Мета дослідження полягає у виявленні складових лінгвосеміотичного простору французьких фольклорних текстів для дітей та окресленні, на основі виокремлених лінгвосеміотичних компонентів, шляхів формування національної картини світу французького етносу.

Об'єктом дослідження стали французькі фольклорні тексти для дітей.

Предмет дослідження складає національна картина світу, а також семіотичні елементи та мовні засоби її відображення.

Матеріалом дослідження обрані французькі фольклорні тексти для дітей, а саме коліскові, лічилки та загадки. Корпус ілюстративного матеріалу налічує по 300 одиниць кожного жанру.

Методи дослідження. Для виокремлення значущих текстових компонентів у статті залучено методи *семантичного* аналізу, такого як *семний аналіз*, спрямований на пошук сем, які збагачують у творах мовні одиниці додатковим поняттєвим й емоційним змістом.

Наукова новизна даної роботи полягає в наступному: вперше в українському мовознавстві досліджується дитяча картина світу французьких фольклорних творів для дітей через призму семіотичних елементів, які ще до цього часу не ставали об'єктом дослідження.

Виклад основного матеріалу. До найдавніших міфів про виникнення Всесвіту належать учення про чотири першоелементи Буття – вогонь, воду, землю й повітря, які є джерелом світобудови. Виступаючи в образах одухотворених сутностей, природні стихії набувають символічних значень як у міфах, так і в фольклорних текстах – коліскових, загадках, лічилках та казках. У цих текстах їх словесні символи наявні як ключові, адже відображають уявлення народу про першоджерела світобудови.

Архетипні символи першоелементів Буття знайшли втілення в усіх міфологіях й релевантні для будь-якої національної картини світу, і тому є настільки продуктивними з точки зору розвитку символічних значень (Афанасєв А. Н., Маковський М. М., Мелетинський Е. М.). Кожна зі стихій має притаманні тільки їй характеристики і служить образом-символом при зображенні як природних, так і суспільних явищ.

Мовно-кодове представлення уявлень про стихії у текстах різних жанрів та епох віддзеркалюють специфіку розуміння основ буття людиною. З іншого боку, вони демонструють специфіку людського мислення (відповідно, його потенції та обмеження), при відображенні явищ надсистемного характеру, що традиційно співвідносяться зі змістом сакральної сфери [5, 85].

Отже, у цій статті ми плануємо окреслити контури лінгвосеміотичного простору СТИХІЯ, визначити способи його вербалізації у французьких фольклорних текстах для дітей, на основі яких репрезентуємо національну картину світу французького етносу.

Дуже точно зазначено сутність кожної із чотирьох стихій у тексті французької загадки:

- *Nous sommes quatre frères en ce monde qui sont tous nés ensemble.*
- *Le premier cours sans cesse et ne se fatigue jamais,*
- *Le deuxième mange sans jamais être rassasier.*
- *Le troisième boit et a toujours soif,*
- *Et le quatrième chante une chanson sans jamais s'essouffler.*
- *(Les 4 éléments : l'eau, le feu, la terre et l'air) [9].*

Чотири стихії символічно зображені як брати (*Nous sommes quatre frères*), один із яких біжить без втоми (*cours sans cesse et ne se fatigue jamais*) чим символізує воду, другий їсть і не насититься (*mange sans jamais être rassasié*) – вогонь, третій п'є й не нап'ється (*boit et a toujours soif*) – земля, а четвертий співає, але без звуку (*chante une chanson sans jamais s'essouffler*) – повітря.

Якісні властивості кожної зі СТИХІЙ відображені у внутрішній формі відповідних номінативних одиниць. Семантичне поле лексеми *eau* містить сему “протікати”, на що вказують словникові дефініції: n.f. – corps liquide, contenant en solution ou en suspension toutes sortes d'autres corps (sels, gaz, micro-organismes, etc.), très répandu à la surface terrestre (eau de pluie, eau de mer, eau du robinet, etc.) [10]. Ми виділяємо прикметникову лексему *liquide* adj. – qui coule ou tend à couler [10], яка безпосередньо номінує процес протікання чого-небудь. Отже, така фізична властивість води, як здатність рухатися у просторі і часі символізує вічний часо-просторовий потік. Тому у тексті загадки компонент ВОДА вербалізується саме дієсловом, що позначає рух, переміщення – *courir* v.i. – se déplacer rapidement, dans n'importe quelle direction, sans but précis. S'écouler [10], на що вказують лексичні одиниці *se déplacer* v.t. – changer une chose de place. Changer de lieu [http://www.larousse.fr] та *s'écouler* v.p. – couler en parlant d'un fluide, d'une rivière [10].

Компонент ВОГОНЬ (“гарячий, мінливий, рухливий, той що їсть / пече”) визначається як енергетична сутність суб'єкта, програма, що існує до матеріального втілення і входить до “первинної” реальності з надсистеми [5, 88]. У процесі аналізу, ми виявили, що у тексті французької загадки ВОГОНЬ є символом всепоглинаючої енергії: *feu* n.m. – manifestation d'une combustion rapide et persistante accompagnée d'émission de lumière et d'énergie thermique [10]. Ми виокремлюємо лексему *énergie* n.f. – force, puissance [10], що конотує енергію та *combustion* n.f. – fait pour un corps de se consumer par le feu, що вказує на процес поглинання вогнем та як результат знищення, що підтверджує дієслово *consumer* v.t. – détruire par le feu. Être détruit par le feu [10]. У тексті загадки ця властивість вогню передається дієсловом *manger* (v.t. – avaler un aliment, afin de se nourrir. Ronger. Absorber des aliments [10]), семантичне навантаження якого також позначає поглинання або зникнення: *absorber* v.t. – faire disparaître en aspirant [10].

Компонент ЗЕМЛЯ віддзеркалює ресурси, необхідні для виконання свого призначення. У семантичному полі цього елемента природної стихії виокремлюємо сему “вологість” як передумову родючості [8]. Земля (*terre*) – багатозначна лексема, у глобальному масштабі – це планета: planète du système solaire habitée par l'homme [10], людство: ensemble des hommes, de l'humanité [10], ґрунт, завдяки якому існує рослинний світ: matière constituant la couche superficielle du globe où croissent les végétaux. Sol cultivable. Sol considéré comme l'élément de base de la vie et des activités rurales [10]. У контексті земля, як ґрунт, ми виділяємо лексеми, які позначають його родючість, а саме дієслово *croître* v.i. – se développer, augmenter de volume, d'intensité, de durée, etc. [10], що вказує на процес росту, розвитку, та прикметник *végétaux* adj. – qui appartient aux plantes, aux végétaux [10]. Етимологія цієї лексеми виводить наше дослідження на першооснову *vega* (n.f. (espagnol

vega, plaine) – dans les provinces méridionales d'Espagne, plaine fertile bordant en général le cours inférieur des rivières ou des fleuves [10]), що означає родюча рівнина, що межує біля пониззя річок або струмків. Відповідно, ця теза підтверджує факт необхідності вологи, як головного ресурсу родючості поверхневого шару землі заради існування всього живого. Тому у тексті загадки земля персоніфікується та набуває можливості споживати воду, що ми прослідковуємо із дефініцій дієслова *boire* v.t. – avaler un liquide, absorber un liquide [10].

Архісема ПОВІТРЯ символізує “рухоме, мінливе, дихання” [5, 89]. У загадці повітря уособлюється в образі брата, який співає і ніколи не задихається (*chante une chanson sans jamais s'essouffler*). Дієслівна лексема *essouffler* (v.t. – mettre quelqu'un, un animal hors d'haleine, à bout de souffle, lui faire perdre le souffle) вербалізує нестачу повітря, під час якої людина чи тварина задихається. Але це дієслово вжито у заперечній формі, про що свідчить прийменник *sans* (prép. – marque la privation, l'exclusion d'une personne, d'une chose [10]) та *jamais* (prép. Sens négatif – à aucun moment [10]), які конотують заперечення цього факту. Навпаки, повітря вистачає, а отже йдеться про процес непереривного дихання, який символізує достатню кількість повітря.

Таким чином, зображення в межах невеликої загадки властивостей кожної із чотирьох стихій, уможлиблює виявлення специфіки розуміння основ буття французьким етносом.

Література

1. Арутюнова Н. Д. О движении, заблуждении и восхождении / Н. Д. Арутюнова // Логический анализ языка. Космос и хаос. – 2003. – С. 73–97.
2. Барт Р. Введение в структурный анализ повествовательных текстов / Р. Барт // Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму. – М. : Прогресс, 2000. – С. 198–203.
3. Дандес А. Фольклор: семиотика и / или психоанализ / А. Дандес. – М. : Восточная литература, 2003. – 278 с.
4. Колесник О. С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури : [монографія] / О. С. Колесник. – Чернігів : РВВ ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2011. – 312 с.
5. Колесник О. С. Номінації стихій у дзеркалі міфологічного простору / О. С. Колесник // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. – Серія “Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики”. – Чернігів, 2012. – Вип. 22. – С. 84–91.
6. Pellegrino P. Spaces of relevance, times of constancy / P. Pellegrino // Semiotica. – 1998. – Vol. 122, № 3/4. – P. 369–385.
7. Peterson M. A. Space and language / [Peterson M. A., Nadel L., Bloom P., Garrett M. F.] // Language and Space. – 1996. – P. 553–577.
8. Sinha Ch. Language, culture and the embodiment of spatial cognition / Ch. Sinha, K. J. de Lopez // Semiotica. – 2000. – Vol. 132, № 1/2. – P. 17–38.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Devinettes, ou, Enigmes populaires de la France [Electronic resource]. – Mode of acces : <https://archive.org/details/devinette>.

Список лексикографічних джерел

1. Larousse. fr : encyclopedie et dictionnaires gratuits en ligne [Electronic resource]. – Mode of acces : <http://www.larousse.fr>.

Анотація

Статтю присвячено дослідженню номінацій природних стихій, як компоненту лінгвосеміотичного простору французького фольклорного тексту для дітей.

Лінгвосеміотичні і лінгвокультурні властивості номінацій природних явищ, як першооснови буття, аналізуються в ракурсі міфологічно орієнтованого семіозису. На основі аналізу текстів французьких народних загадок, виявлено основні семіотичні елементи, що впливають на формування національної картини світу французького етносу.

Ключові слова: семіотика, лінгвосеміотичний простір, стихія, фольклор, картина світу.

Summary

The article studies the nominations of natural elements as a component of lingua semiotic space of French folk texts for children. Lingua semiotic and lingua cultural properties of nominations of natural phenomena, as a fundamental principle of being, analyzed from the perspective of mythological oriented semiozys. Based on the analysis of texts of French folk riddles revealed major semiotic elements that influence the formation of a national picture of the world of the French nation.

Keywords: semiotic, lingua semiotic space, force of nature, folklore, picture of the world.

УДК [378.091.2:811.11]:316.722

Тарасенко Т. В.,

кандидат педагогічних наук,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

tanyta3003@mail.ru

МОВНІ ЛАКУНИ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Постановка проблеми. Ключовим питанням вирішення актуального завдання навчання іноземних мов як засобу комунікації між представниками різних народів і культур полягає в тому, що мови мають вивчатися у нерозривній єдності зі світом і культурою народів, що говорять на цих мовах. Навчити людей спілкуватися (усно і письмово), навчити виробляти, створювати, а не тільки розуміти іноземну мову – це важке завдання, ускладнене необхідністю більш глибокого та ретельного вивчення світу носіїв мови, їх культури в широкому етнографічному сенсі слова, їхнього способу життя, національного характеру, менталітету тощо. Реальне вживання слів у мові, реальне спілкування значною мірою визначається знанням соціального і культурного життя спільноти, що говорить цією мовою.

Аналіз основних досліджень і публікацій доводить, що подолання мовного бар'єру недостатньо для здійснення ефективної міжкультурної комунікації. Національно-специфічні елементи в лексичних та інших системах мови і культури в останні десятиріччя були описані дослідниками у різних аспектах. Серед досліджень, в яких здійснювався аналіз функціонування мовних одиниць у соціально-культурному просторі, слід відзначити роботи таких науковців, як Ж. П. Віне, Ж. Дарбельне, В. Дорошевський, В. Муравйов, К. Хейл, Ю. Степанов, І. Стернін, Г. Гачев та інші. Мова не існує поза соціально успадкованою сукупністю практичних навичок та ідей, що характеризують спосіб життя людини та народу. В основі мовних структур лежать структури соціокультурні. Діалог культур часто ускладнюється через наявність лакун, або понять, які є відсутніми в одній мові і